

Den indre provokation

Axel Bolvig

3. oktober bragte Kristeligt Dagblad en stor artikel om nutidskunstneres behandling af religiøse symboler. Anledningen var de negative reaktioner på et værk af Terence Koh, der viser Jomfru Maria og Kristus med gigantiske erektioner.

For mig at se skyldes såvel kunstens provokationer mod religionen som folks negative reaktioner herpå en fremmedgørende distance mellem religion og samfund. En distance begge områder - de religiøse og de verdslige - har medvirket til. Kunstnerens udfordringer kommer udefra, nøjagtig som det var tilfældet med Muhammed-tegningerne. Eller i den modsatte retning. Det er også provokerende for det verdslige samfund, når muslimer ønsker indført Sharia-lovgivning på lige fod med vores eksisterende retssystem, eller når adskillige lande vil have troen føjet til menneskerettighederne.

Jeg oplever kunstens sammenstød med religionen som udtryk for en begyndende nedbrydningen af det borgerlige verdslige samfunds traditionelle systemer, som Jürgen Habermas har beskrevet dem. Siden 1700-tallet har borgerskabet fået gennemført en samfundsmodel, der opererer med en skarp adskillelse mellem samfundets forskellige sfærer: det private vs det offentlige, det kulturelle vs det politiske, det religiøse vs det verdslige osv. Her hjemme er det tydeligt manifesteret i grundloven siden 1849, eksempelvis i paragrafferne om adskillelsen mellem den lovgivende, dømmende og udøvende magt, ejendomsrettens ukrænkelighed, forsamlings- og ytringsfrihed. Disse adskillelser er under voldsom nedbrydning. På en måde er vi på vej tilbage til det feudale samfund, der netop var karakteriseret ved en sammensmeltning af det hele. På godt og meget ondt.

Tidligere blev nogle af de voldsomste provokationer eller opgør med det religiøse liv udtrykt af mennesker, engageret i troen: Jan Hus, Jeanne d'Arc, katharerne, Martin Luther blandt andre. Kirkeinstitutionens reaktioner på kætteri var voldsom forfølgelse. Når angrebene på religionen i dag tilsyneladende er taget til i omfang og udtryk, skyldes det formodentlig nedbrydningen af den borgerlige samfundsmodel. Hvordan skal de forskellige sfærer takle en tilnærmelse? Det er dog mere tvivlsomt, i hvilken udstrækning de eksterne provokationer får indflydelse på den tro eller det system, som de er rettet imod. Muhammedtegningerne har vel ikke blødgjort muslimers opfattelse af Muhammed? Terence Kohs skulpturer skaber hos de troende vel kun irritation.

Ser vi på middelalderens billeder, er der ikke grænser for antallet af motiver, som vi i dag, i vores 'frigjorte' samfund, finder provokerende, nøjagtig på samme måde som mange gør det over for Jens Jørgen Thorsens Kristus med erigeret lem eller Terence Koh. Vi forstår ikke datidens billeder, netop fordi vi trods alt stadigvæk tænker i adskilte kultursfærer.

Det er sikkert kendt blandt mange, at vores kalkmalerier rummer fremstillinger, som virker uforståeligt provokerende. Et par eksempler. I Nibe kirke ses mellem adskillige religiøse motiver et svin, som går rundt på bagbenene udrustet med

krumsabel og armbrøst. En inskription over dets hoved lader dyret sige 'merdosa' (lort). I Saltum har en mand krænget sine bukser ned, stikker sin bare op og giver 'skråt op' tegnet med fingeren rettet imod anus. Han er anbragt i en udsmykning i koret over alterbordet.

I Vinderslev har en mand siddet og skidt ned i hovedet på menigheden. Han er i dag retoucheret, så han sidder på en skammel. I Løjt findes de udviskede træk af en mand, der urinerer i en alterkalk. Og endelig i Smørum ses nogle akrobater, som springer hen over hovedet på Jesus, der sidder sammen med sine disciple ved nadverbordet. Til venstre bliver en akrobat pisket bagi af en kvinde så hårdt, at han skider ned i hovedet på en mand, der pisser i en spand. Alt sammen mens Frelseren og disciplene er samlet til deres sidste måltid. Eksempler er der mange af.

Vi ved ikke om sådanne motiver har provokeret. Men vi konstaterer, at de har været udbredt. De kan ikke have undgået at påvirke betragterne. Til hvem eller hvad siger svinet lort? Hvem får fingeren i Saltum? Disse motiver indgår i en dialog med den resterende udsmykning.

Det er ikke kun kalkmalerierne, der bringer grove og obscøne motiver midt imellem de hellige scener. Selv i de dyre og fornemme andagts- og bønnebøger finder vi i marginen tilsvarende fremstillinger, således som Michael Camille har vist det i sin bog 'Image on the Edge'.

Granitskulpturen står heller ikke tilbage for vor tids kunstnere. Døbefonten i Vester Egede har en udsmykning, der viser en kvinde, der dies af en løve og en drage. Hun er vendt på hovedet, således at fontekummen udgør hendes skød. At sådanne udsmykninger ikke kun er et dansk fænomen, kan man forvise sig om ved bogen 'Images of Lust. Sexual Carvings on Medieval Churches'.

Fremstillinger af den nævnte art virker i dag provokerende og stødende på mange, hvorfor flere er retoucheret eller skjult bag hvidtekalken. De har i middelalderen været så udbredt, at de formodentlig ikke kun har haft provokationen til formål. De er en slags - vel ofte nok så barske - kommentarer til de anerkendte og traditionelle motiver, der i sig selv ofte afveg fra de bibelske tekster. Dermed har de den indre slagkraft over for troen, som moderne kunstnere sjældent formår. Hvor fører nutidens provokationen hen? De gamle billeder befinder sig derei mod midt i den kunst, der på en og samme tid var religiøs og verdslig. Jens Jørgen Thorsen og Terence Koh ville i middelalderen ikke have vakt voldsom opsigt. Konkurrencen fra Smørum og Saltum var for knusende.